

Jaarverslag Praktijkcentrum 2018

R.Hoving <18 juli 2019>

praktijkcentrum
voor onderzoek en
dienstverlening
in de kerken

ONDERSTEUNEN EN INSPIREREN

VAN KERKEN ONDERWEG

Inhoud

Woord vooraf	4
---------------------------	----------

Bestuursverslag	6
------------------------------	----------

Naam en instelling	6
Bestuur en directie	6
Doelstelling en organisatie	6

Verslag werkzaamheden 2018	8
---	----------

Samenhang hoofdprocessen programmalijnen 8

Programmalijn Verbinding met de Bron	8
Leren in de kerk	9
Programmalijn Gemeenten, leidinggeven en transitie	9
Programmalijn Uitreikende gemeenschappen	10
Programmalijn jeugdwerk	11
Programmalijn Data en trends	13

Onderzoek 15

1. Onderzoek TUK	15
2. Onderzoeken op basis van financiering Steunfonds	15
Stille kerkverlating	16
Krimp	16
Geloofsverlating en uitverkiezing	17
3. Onderzoek in opdracht van kerkelijke gremia	17
Gemeentestichtingsprojecten	17
Beroepingswerk	18
M/V	18
4. Onderzoek uit de verwerking van dienstverlening	18

Onderwijs 19

Overzicht concrete output onderzoek en publicaties 21

Publicaties	21
Symposia	23

Kwaliteitszorg 24

Overzicht activiteiten	24
------------------------	----

Financieel	27
-------------------------	-----------

Woord vooraf

Het Praktijkcentrum heeft in 2018 zijn eerste lustrum meegemaakt. Het stemt tot dankbaarheid dat het Praktijkcentrum een goede plaats heeft verworven in het midden van de kerken. Op velerlei gebied vragen kerken advies en toerusting van het Praktijkcentrum. Opvallend in 2018 waren de vragen rond M/V en ambt, krimp en het begeleiden van gemeenten in transitie.

Enkele voorbeelden van wat het Praktijkcentrum zoal doet: Op onderzoeksgebied werd het onderzoek naar 'Stille kerkverlating' afgerond. Via fondsen mocht er een eerste aanzet gegeven worden aan het project 'Kerk 2030' en werd er gewerkt aan nieuwe boeken zoals bijvoorbeeld 'Hoopvol Leven' en 'Open Leven' (tafelgesprekken voor denkers). Naar aanleiding van het symposium 'Homoseksualiteit en de kerk' werden gesprekskaarten ontwikkeld en later een gesprekshandreiking voor het gelijknamige boek.

Stuk voor stuk mooie voorbeelden van samenwerking, circulatie en generatie van kennis en ervaringen van de kerkelijke praktijk met theologisch onderwijs en onderzoek.

De programmalijnen zijn in 2018 gedeeltelijk aangepast. Naast de programmalijnen 'Verbinden met de Bron', 'Gemeenten, leidinggeven en transities', 'Uitreikende gemeenschap', en 'Data en Trends' is een volwaardig programmalijn 'Jeugdwerk opgezet'.

In het vorige jaarverslag werd aangegeven dat op bedrijfseconomische gebied maatregelen nodig waren vanwege het geringe verlies van 2017. De maatregelen hebben ertoe geleid dat er gesneden is in de kosten van bureauondersteuning. Effectief is dit per 1 oktober 2018 gerealiseerd. Vanwege aanhoudend ziekteverzuim van de directeur dr. Henk Geertsema, zijn er extra kosten gemaakt door het aanstellen van een interim-directeur. Desondanks hoefde het Praktijkcentrum ook in 2018 niet terug te vallen op de garantiestelling van de kerken. De inkomsten via het kerkelijk quotum waren ook in 2018 weer van onmisbare waarde. Dankzij deze inkomsten, blijft het advieswerk voor met name de vele kleinere gemeenten betaalbaar.

In 2018 is er verder gewerkt aan innovatieve ontwikkelingen zoals de website www.lerenindekerk.nl en een tool waarmee inzicht gekregen kan worden in de toekomstige ledenontwikkeling (Zin in de toekomst?).

Inhoudelijk dragen medewerkers van het Praktijkcentrum bij aan opbouwende bladen zoals 'Dienst' en 'Onderweg'. Met veel partijen werken we samen en dat blijven we ook in 2019 graag doen.

Ieder die op de hoogte wil blijven van de werkzaamheden van het Praktijkcentrum kan zich abonneren op de nieuwsbrief via www.praktijkcentrum.org. Daarin vindt u nieuws over congressen, lezingen, publicaties, evenementen en andere informatie.

Ook naar het jaar 2018 kijken we met dankbaarheid terug. De drie eigenaren van het Praktijkcentrum: de kerken, Hogeschool Viaa en de TUKampen, genieten van de wisselwerking tussen de werkvelden en zien er de vruchten van in de praktijk van onderzoek en advisering.

Soli Deo Gloria!

Jan de Jong, voorzitter bestuur Praktijkcentrum.

Bestuursverslag

Naam en instelling

Het Praktijkcentrum Gereformeerde Kerken (verder Praktijkcentrum) is op 1 september 2013 opgericht. Eigenaren van de het Praktijkcentrum zijn: De Gereformeerde kerken vrijgemaakt (voortaan: GKv), de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gevestigd te Kampen (verder TUK) en de Hogeschool Viaa, gevestigd te Zwolle (verder Viaa). Vanuit de drie partners worden (wetenschappelijke, praktijktheoretische en algemeen praktische) waarnemingen, kennis, onderzoek en advies ingezet voor het bereiken van de doelstelling van het Praktijkcentrum.

Het Praktijkcentrum is een rechtspersoon (zelfstandig onderdeel) in de zin van art 2:2 lid 1 van het BW en is ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel te Zwolle onder nummer 62291742.

Bestuur en directie

Drie bestuursleden zijn door de synode benoemd:

- Mevrouw J. de Goeij-van Dooren AA. Zij is per 1 juni 2018 teruggetreden als bestuurslid. Haar plaats is per dezelfde datum ingenomen door de heer J. Wietsma AA.
- De heer ds. S. de Jong
- De heer R.E. Hoving MCM. Hij is per 1 juni 2018 als interim-directeur van het Praktijkcentrum aangesteld waardoor hij tijdelijk geen zitting heeft in het bestuur.

Twee bestuursleden zijn benoemd namens TUK en Viaa:

- De heer drs. J. de Jong MCM CMC
- De heer drs. J.D. Schaap MPM. Mevrouw drs. M. Welmers-van den Berg kan namens Viaa drs. J.D. Schaap vervangen.

De bestuursfuncties zijn onbezoldigd.

De heer dr. H. Geertsema is als directeur voor 0,4 FTE in een bezoldigde functie aan het Praktijkcentrum verbonden. Vanwege zijn langdurig ziekteverzuim is hij tijdelijk vervangen door de heer R.E. Hoving MCM die voor 4-8 uur per week werkt voor het Praktijkcentrum. Dr. J.H.F. Schaeffer is als hoofd onderzoek aan het Praktijkcentrum verbonden, via onbezoldigde detachering vanuit de TUK. De taken en verantwoordelijkheden van de directie liggen vast in een directiereglement.

Doelstelling en organisatie

Het Statuut Praktijkcentrum Gereformeerde Kerken omschrijft de doelstelling van het Praktijkcentrum in artikel 1.2 en 1.3 als volgt:

“Het Praktijkcentrum heeft primair tot doel de Gereformeerde Kerken te ondersteunen op het gebied van de kerkelijke handelingspraktijk, praktijkgericht onderzoek, kennisverwerving en dienstverlening.

Het Praktijkcentrum kan haar activiteiten mede ter beschikking stellen van andere kerkgenootschappen, organisaties, instellingen of personen.”

Basis voor de werkwijze van het Praktijkcentrum is het businessplan.

Het Praktijkcentrum kent vier hoofdprocessen:

- onderzoek, visievorming en experimenten;
- dienstverlening en advisering;
- onderwijs en training (incl. daarmee verbonden productontwikkeling);
- secundaire processen (ondersteuning en leiding).

De personele bezetting is per 1 oktober 2018 met 1 fte teruggebracht. Bij de gedetacheerde medewerkers waren er enkele wijzigingen. Een medewerker van de Viaa is over gegaan naar de TUK, een andere medewerker van de Viaa heeft haar werkzaamheden voor het Praktijkcentrum beëindigd waarvoor de Viaa een nieuwe medewerker heeft aangesteld.

Het Praktijkcentrum is gehuisvest in het gebouw van Viaa, Grasdorpstraat 2 te Zwolle.

Verslag werkzaamheden 2018

Samenhang hoofdprocessen programmaliijnen

De hoofdprocessen waren bij de start van het Praktijkcentrum inhoudelijk met elkaar verbonden in vijf programmaliijnen. Een programmaliijn biedt een inhoudelijk samenhangende sturing aan onderzoeksactiviteiten, toerusting van gemeenten, ontwikkeling van materialen en het verzamelen van gegevens.

Er is in 2015 gekozen om de vijf oorspronkelijke programmaliijnen terug te brengen tot vier. Daarom zijn in 2016 de werkzaamheden van het Praktijkcentrum ondergebracht onder de volgende vier programmaliijnen: (1) Verbinding met de Bron; (2) Gemeenten, leidinggeven en transitie; (3) Uitreikende gemeenten en (4) Data & trends. Sinds 2018 is er een aparte programmaliijn 'Jeugdwerk'. Voor die tijd viel de aandacht voor jongeren onder de lijn. 'Uitreikende gemeenten'.

De uitwerkingen van de programmaliijn zijn sturend voor activiteiten die vanuit het Praktijkcentrum worden ondernomen. Tevens worden vragen vanuit de kerken gerubriceerd onder een van de programmaliijnen om gemakkelijker beleidsinformatie te kunnen genereren.

Voor ieder van de programmaliijnen is een programmaliijn-eigenaar aangesteld met als taak de programmaliijn verder te ontwikkelen op adviesactiviteiten, toerustingsactiviteiten en onderzoeksactiviteiten. Voor de programmaliijnen zijn invullingen geschreven in overleg tussen de programmaliijn-eigenaar en collega's.

Programmaliijn Verbinding met de Bron

Verbinden met de Bron is een programmaliijn die werkt vanuit de vraag: Hoe geef je als kerk je bronnen door en hoe leg je de verbinding met het dagelijks leven? De vraag naar de kern van gemeentezijn spitte zich in 2018 vooral toe op het omgaan met verschillen in en rond de kerken. Hoe kunnen we elkaar vinden in ons geloof in God, terwijl we verschillende en soms botsende visies en standpunten zien in de gemeente? Dit was en is vooral waar te nemen rond thema's als 'man/vrouw' en 'homoseksualiteit en de kerk'.

De dienstverlening rond het voeren van geloofsgesprekken en de begeleiding van gemeentes rond het sterker verbinden met de Bron Jezus Christus is toegenomen. Hier is een verbinding te leggen met de andere programmaliijnen.

De intensieve samenwerking met Forum C rond het thema 'Wetenschap in de kerk!' is in 2018 voorlopig beëindigd. In 2016 en 2017 waren er regionale bijeenkomsten rond dit thema. Na evaluatie bleek dat de markt en het netwerk van de Gkv voldoende gemobiliseerd en geïnformeerd zijn over dit onderwerp.

Leren in de kerk

Het Praktijkcentrum helpt kerken niet alleen met advies, toerusting en onderzoek maar ook met concrete materialen. Producten die aansluiten bij de behoeften en trends die leven in kerken en die passen bij onze visie.

In 2018 is er een nieuwe website ontwikkeld, www.lerenindekerk.nl die mogelijkheden biedt om geloofsleren voor alle leeftijden te stimuleren en te laten aansluiten op de context doordat de materialen digitaal op maat te maken zijn. De website wordt nog verder uitgewerkt, maar in 2018 is gewerkt aan de portals:

- Spoorzoeken in de Bijbel – inzicht in de grote lijnen van de Bijbel voor kinderen van 8-11 jaar.
Hierbij is een prachtige tijdlijn van de Bijbel ontwikkeld.
- Belong – relatiegerichte keuzemodules voor tieners
- OPEN – ontdekkend bijbellezen voor jongerenkringen.
Dit materiaal was al beschikbaar in boekvorm en is nu ook digitaal op maat te maken. Erbij hoort een boekenlegger die tips geeft voor Slow reading, een aansprekende vorm van stille tijd.
- Tafelgesprekken voor denkers – missionaire cursussen voor hoogopgeleiden.
Deze cursus is geschreven door Gert-Jan Roest, docent aan de TU Kampen.

Naast de nieuwe producten blijven we de bestaande producten verbeteren en aanbieden:

- Follow Up! – Zeven catecheseboeken voor jongeren van 12-17 jaar
- HeLives! – Twee boeken voor kindercatechese
- Ik belijd – Lees- en werkboek voor belijdeniscatechese
- Bijzonder! – Een pakket om (jong)volwassenen met een verstandelijke beperking voor te bereiden op het afleggen van openbare geloofsbelijdenis en vier pakketten voor bijbelstudie met deze doelgroep

De website van deze producten, www.follow-up.nu, is in 2018 vernieuwd. De methode heeft in 2018 meer dan 850 abonnees.

Programmatisch Gemeenten, leidinggeven en transitie

Binnen de programmatisch Gemeenten, leidinggeven en transitie berust een groot deel van de inzet op maatwerk. In totaal werden 25 gemeenten begeleid. De werkzaamheden bestonden soms uit een enkele of dubbele bijeenkomst, echter in de meeste gevallen ging het om een langer durend meelopen met een gemeente. Variërend van een aantal maanden tot een aantal jaren.

De vraagstukken waarmee kerken naar het Praktijkcentrum komen zijn divers, waarbij er wel een aantal thema's duidelijk vaker voorkomen. Zo gaan ondersteuningsvragen over het helpen zoeken naar de richting voor de gemeente met het oog op de toekomst, over leidinggeven aan een veelkleurige gemeente, over het stimuleren van onderlinge pastorale en diaconale zorg in gemeente door middel van een aanpak gericht op structuur en cultuur en over concrete toerusting voor de kerkenraad rondom een afgebakend onderwerp (bijv. conflicthantering en gespreksvaardigheden).

De besluiten van de Generale Synode van 2017 binnen de GKv, vooral die rondom het toelaten van vrouwen tot de diverse ambten, kregen in zekere mate hun weerslag in de ondersteuningsvragen. In de meeste gevallen echter in een breder traject van gemeenteopbouw, waarvoor de besluiten een aanleiding of meespelende factor zijn. Opvallend is daarbij dat kerken juist in situaties van krimp in mensen en/of middelen

een aanleiding zien om een nieuwe koers te zoeken. Daarbij beseffen de medewerkers van het Praktijkcentrum dat er geen gemakkelijke antwoorden zijn in het gesprek over identiteit en richting van de gemeente.

We geven in de begeleiding aandacht aan het werken vanuit waarderende gemeenteopbouw. De kern hiervan is uitgaan van vertrouwen op de Geest van God en uitgaan van wat de gemeente geschonken is. Waarderende gemeenteopbouw vraagt om goede gesprekken, het delen van ervaringen, vieren van genade, bezinning en aandacht voor wat de Geest heeft gegeven. Dat maakt dat gemeenteopbouw niet activistisch of probleemgericht wordt, maar een dankbare taak is waarbij vele gaven aan het licht kunnen komen.

Rond leidinggeven in de gemeente is er samenwerking met SKW, die als positief ervaren wordt. We vinden elkaar steeds gemakkelijker en werken samen in trajecten. Ook daar waar het afstemming betreft bijvoorbeeld ten aanzien van de inzet van interim predikanten.

Programmatisch Uitreikende gemeenschappen

Wij zien een gemeente als een zichtbare gemeenschap rond Christus. Twee bewegingen zijn kenmerkend voor een zichtbare gemeenschap rond Christus:

- Een ingaande beweging (communio)
Door Gods Woord worden we op Christus betrokken en krijgen we een nieuwe identiteit: de gemeente wordt als geheel aangesproken als een heilig en koninklijk priesterschap
- Een uitgaande beweging (missio)
Zij die zelf gered zijn, worden de wereld ingestuurd. Gelovigen zijn betrokken op Christus en in deze betrokkenheid op Christus krijgen zij deel aan de zending van de Geest in de wereld.

Daarom is diaconaal-missionaire presentie een onvervreembare eigenschap van de gemeente en hoort ondersteuning hierin ook bij het takenpakket van het Praktijkcentrum.

Onderzoekers hebben de afgelopen periode:

- Casestudies gedaan onder enkele missionaire gemeentestichtingsprojecten. Daarvoor zijn zowel documentstudies als interviews uitgevoerd. Leidinggevend op drie bestuurlijke niveaus hebben hierin geparticipeerd.
- Een identiteitsbepalend document geschreven inzake de 'Gereformeerde Identiteit' en de relevantie van 'Gereformeerd' voor missionaire kerkvernieuwing.
- Een 'Kleine, Gereformeerde Missionaire Ecclesiologie' beschreven om te tonen dat ook het Gereformeerde gedachtegoed relevant is voor missionaire kerkvernieuwing;
- Een veranderkundige procesbeschrijving ontwikkeld voor kerken en classes die werk willen maken van de missionaire presentie in hun context.
- Patronen beschreven die zich voor kunnen doen bij missionaire kerkvernieuwing. Soms bevorderend, vaak ook belemmerend. Een

simulatiegame helpt kerkenraden te ontdekken hoe deze patronen zich in hun situatie voor doen.

- Een Missionaire Balance Score Card ontwikkeld. Een tool die helpt de diaconaal-missionaire ontwikkelrichting te bepalen.

Alle deelresultaten zijn opgeleverd aan deputaten ASMP (DO) en beschikbaar via www.missionair.nl

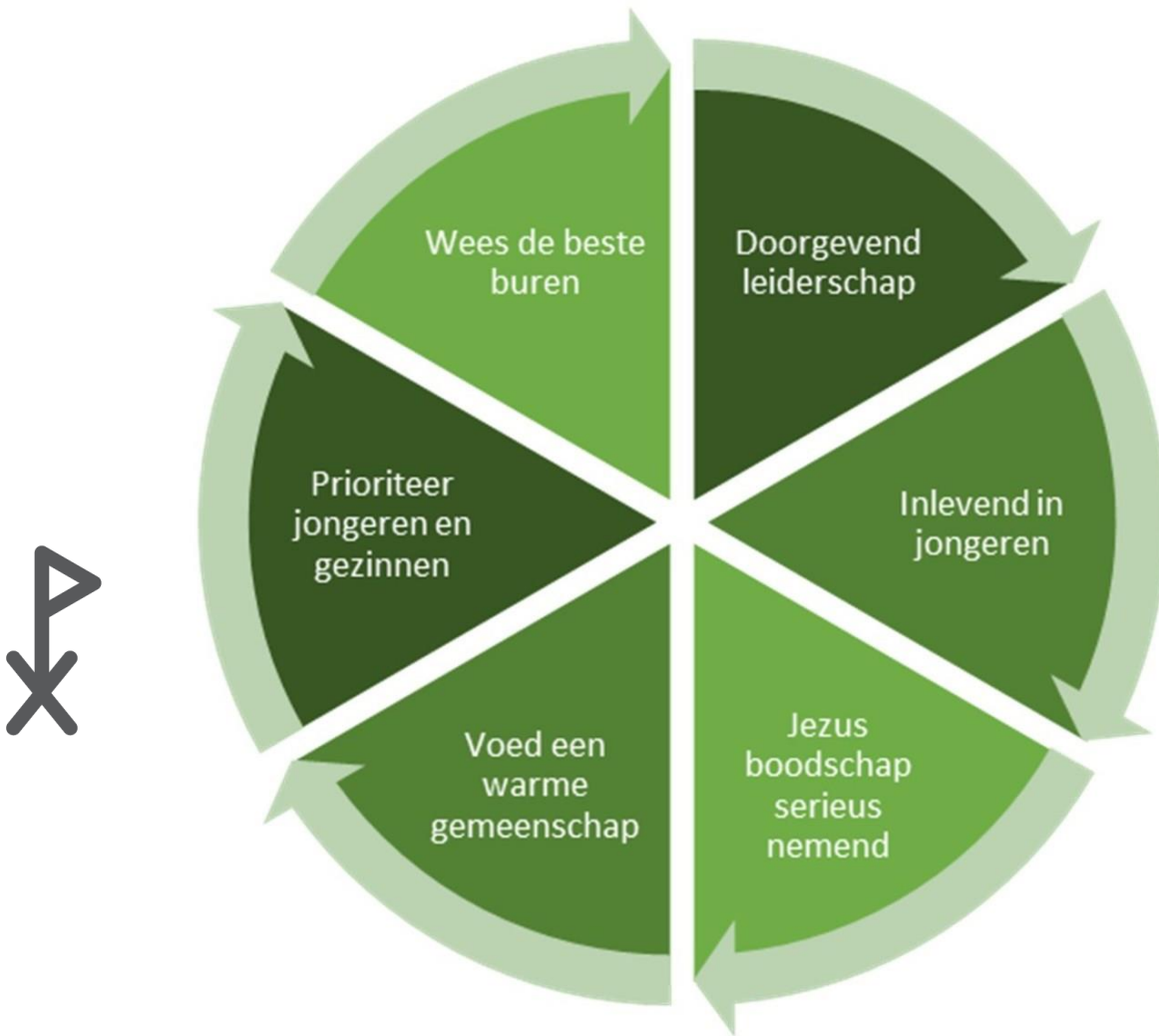
Programmalijn jeugdwerk

Deze programmalijn is in 2018 voor het eerst apart geagendeerd. Het Praktijkcentrum is er om ouders, jeugdleiders, catecheten, jeugdwerkers, ambtsdragers en beleidsmakers te ondersteunen in het vormgeven van jeugdwerk. Centraal uitgangspunt voor de programmalijn is dat we jongeren willen verbinden aan Christus én aan zijn gemeente.

Wij hebben kerken geholpen en ondersteund in het bewustwordingsproces dat er meer nodig is dan alleen concrete activiteiten, maar juist een heroriëntatie op het jeugdwerk als geheel, waarin ook aandacht is voor missie en diaconaat, ten bate van de hele gemeente.

Dit hebben we onder andere gedaan door de kernwaarden van 'Growing Young' meer bekendheid te geven en door een duidelijke visie neer te zetten op leren in de kerk, dat wij Dynamisch leren hebben genoemd.

Kernwaarde growing young

We hebben we de website www.lerenindekerk.nl ontwikkeld. Op deze website is onder andere nieuw materiaal geplaatst voor kinderen. 'Spoorzoeken in de Bijbel' is voor kinderen tussen de 8 en 12 jaar oud Het materiaal is geschikt voor kindercatechese of kinderclub. Eigenlijk voor alle groepen kinderen die samen meer willen ontdekken over de Bijbel.

Als organisatie hebben we in januari de Jeugdleidersconferentie 2018 ondersteund doordat een medewerker actief betrokken was. Daarnaast hebben we in november samen met andere organisaties de studiedag Re-Search & Re-Act georganiseerd. Tijdens deze studiedag zijn onderzoeken gepresenteerd op het gebied van jeugd, kerk en geloof. Onderzoekers en deelnemers hebben daar samen gewerkt aan de vertaalslag van deze onderzoeken naar de praktijk

Het Praktijkcentrum heeft in samenwerking met het NGK Jeugdwerk, de jeugdwerkpagina in OnderWeg verzorgd en daarnaast zijn er van medewerkers van het praktijkcentrum een aantal losse artikelen in OnderWeg, Dienst, de Gereformeerde Kerkbode en Opwekking Magazine verschenen.

Door middel van een onderzoek van een van de medewerkers hebben we ons bezonnen op de pedagogische opdracht van catecheten. Het ging hierbij om de vraag wat je succesvol maakt in de begeleiding, en om reflectie op de betekenisgeving van het christelijk geloof?

Programmalijs Data en trends

Deze programmalijs is een niet theologische programmalijs: de focus ligt op het verzamelen, analyseren en interpreteren van data om zo trends in onze kerken op te kunnen sporen en aan de orde te stellen. Hiertoe heeft het Praktijkcentrum een onderzoeker/data-analist in dienst voor 12 uur per week, mw. Drs. M.J. Wijma- Van der Veen.

In de afgelopen periode is zij begonnen om bestaande databestanden te actualiseren en aan te vullen. Zo beschikt het Praktijkcentrum – in samenwerking met het Archief- en Documentatie-Centrum over alle data van alle plaatselijke kerken uit het kerkverband van de GKv.

Gebaseerd op deze data heeft de onderzoeker/data-analist de volgende producten ontwikkeld:

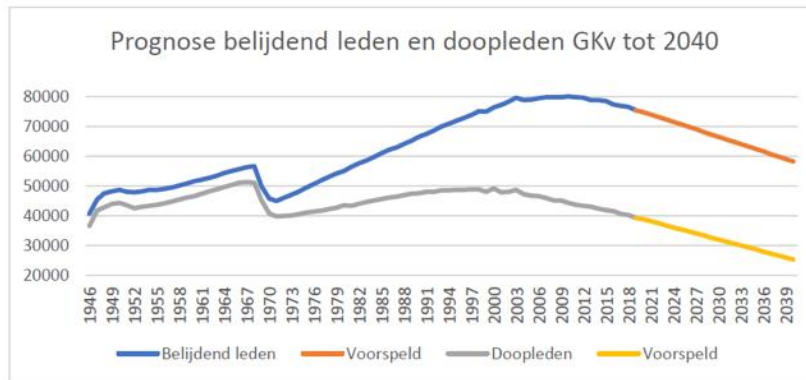
- **Zin in de toekomst** Een analyse van ontwikkeling van ledentallen van lokale gemeenten. Hieraan kan een prognose worden toegevoegd hoe statisch gezien – en naar de mens gesproken – de ontwikkeling van een gemeente zal verlopen

Zo'n analyse helpt een kerkenraad bij het formuleren van beleid.

- ... **Trendanalyses.** De analyses worden ook gemaakt voor GKv-kerken als geheel. Er zijn in 2016 en 2019 trendanalyses gemaakt: deze laatste schetst onderstaand beeld en wordt opgesteld en gebruikt door instellingen om hun beleid te ontwikkelen:

Figuur 3. Prognose van de ontwikkeling van belijdend en doopleden van de GKv tot 2040

Naast het verzamelen, analyseren en interpreteren van deze gegevens lokaal en landelijk, werk de onderzoeker/data-analist mee aan kwantitatieve analyses voor o.a.:

- Een classicaal rekenmodel om een gesprek te faciliteren inzake samenwerking bij beroepingswerk;
- onderzoek naar millennials en fusievorming GKv/NGK'';
- deputaten onderzoeken als deputaten Advies en Bijstand en MV in de Kerk.

Alle analyses zijn beschikbaar via deputaten of op www.praktijkcentrum.org

Onderzoek

In de praktijk horen we dat mensen zich wel afvragen wat 'Jullie toch met dat onderzoek willen?' Het gaat toch om advisering van kerken? Vragen van kerken en wat kerken willen, moet toch centraal staan. Ja, dat is een deel van de overtuiging van waaruit we binnen het Praktijkcentrum ons werk doen: vragen van kerken zijn ons uitgangspunt. Maar niet alleen.

Wat ontbreekt als we ons beperken tot uitsluitend vragen van kerken, is een systematische reflectie op deze vragen van kerken (of van deputaten of andere instellingen) zowel in tijd als in plaats.

In het werk van de Praktijkcentrum-adviseurs komt naar voren dat het niet alleen gaat om de directe vraag vanuit de kerken, maar ook om de diepere lagen (patronen, systeemstructuren en mentale modellen). Door de hectiek en dynamiek van hun adviespraktijk, leidt deze aanpak tot vermoedens die hypotheses kunnen vormen voor onderzoek. Onderzoekers van het Praktijkcentrum ontwerpen conceptuele kaders en onderzoeks-ontwerpen waarbinnen ze de vermoedens proberen te toetsen op basis van concrete indicatoren. Meestal zijn die ontleend aan beschrijvingen van concrete gebeurtenissen. In 2018 is een proces binnen het Praktijkcentrum afgerond, waarbij die wederzijdse beïnvloeding van praktijk en onderzoek verankerd is in de werkwijze. Onderzoeken zijn nadrukkelijk ook theologische onderzoeken, naast de input vanuit andere wetenschappen als de sociologie. Dat theologische karakter komt naar voren in het concept en in de theologische reflectie op de resultaten.

Het onderzoek van het Praktijkcentrum kent vier grote onderdelen:

1. Onderzoek TUK

Al het onderzoek dat vanuit de TUK op het gebied van de Praktische Theologie gedaan wordt, is onderdeel van het Praktijkcentrum. Op dit moment werken er twee AIO's aan de projecten 'Kerk en participatie. Een onderzoeksproject naar kerk-zijn in Hart van Vathorst (Amersfoort)' (einddatum 2020) en 'Beleving van het heilig Avondmaal. Onderzoek in drie GKv- en drie CGK-gemeenten' (2020). Projectleider hiervan is Hans Schaeffer.

Daarnaast is een reeks publicaties geschreven door hoofdonderzoeker Hans Schaeffer. Een overzicht hiervan is te vinden in het [jaarverslag van de TU-Kampen](#).

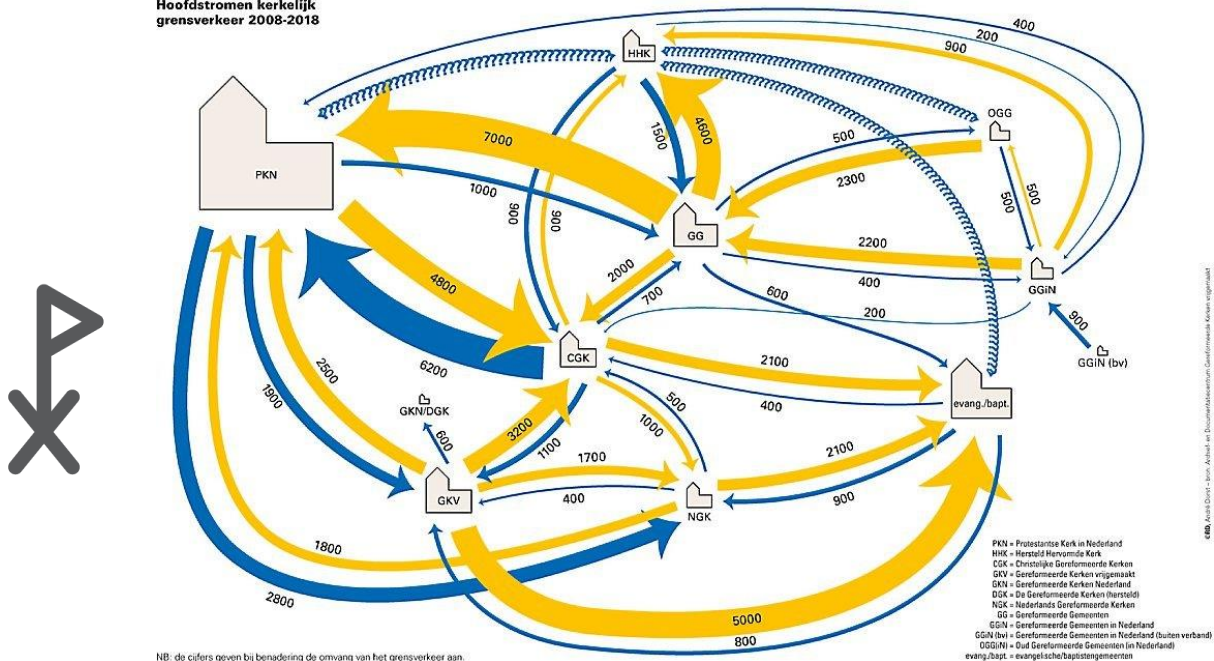
2. Onderzoeken op basis van financiering Steunfonds

Een tweede onderdeel zijn de onderzoeken die op basis van Steunfonds financiering worden uitgevoerd. De lopende projecten binnen dit onderdeel zijn allereerst: Project 'Stille kerkverlating' en Project 'Krimp'. Het project 'Stille kerkverlating' is in 2018 afgerond.

Stille kerkverlating

Binnen het onderzoek Stille Kerkverlating heeft één van de onderzoekers data aangeleverd op basis waarvan een publicatie heeft gestaan in het Reformatorisch Dagblad:

Hoofdstromen kerkelijk grensverkeer 2008-2018

Deze figuur toont aan dat er in de afgelopen tien jaar ruim 12.000 leden van de GKv zijn vertrokken naar andere kerken, en 10.000 van wie niet bekend is naar welke kerk ze zijn gegaan, of die zich niet meer bij een andere kerk hebben aangesloten.

In het onderzoek 'Stille Kerkverlating' zijn kerkleden geïnterviewd die een GKv-kerk hebben verlaten maar ook GKv-kerken die gemeenteleden hebben zien vertrekken. Het blijkt dat generatieverschillen, overgangsfasen in een mensenleven, onvoldoende ruimte voor verschillen in manieren van geloven en onvoldoende ruimte voor diversiteit – de vier belangrijkste oorzaken zijn waarop leden hun kerk verlaten – maar zelden hun geloof. Momenteel wordt een studiedag en symposium voorbereid om een en ander te delen. Als datum is hiervoor vastgesteld 15 november 2019.

Krimp

Binnen de kaders van het project Krimp valt te melden:

- De data-analist heeft samen met een onderzoeker een rekenmodel ontwikkeld voor classes. De resultaten van dit rekenmodel bieden input voor concrete gesprekken over samenwerking inzake beroepingswerk;
- In 2018 is een traject gestart binnen één gemeente om leiding te geven in en/of aan een proces van krimp. Hiertoe zijn gemeentevergaderingen uitgevoerd en ook kerkenraadsvergaderingen om hen in te wijden in het 'Theologisch Waarderend Handelingsonderzoek'. De kerkenraad heeft het proces afgebroken omdat hij prioriteit gaf aan het M/V-gesprek in de eigen gemeente;

- Onderzoekers hebben een nieuw product ontwikkeld: 'Zin in de toekomst' zoals beschreven onder de programmalijn 'Data en trends';

Geloofsverlating en uitverkiezing

In 2018 is een vervolg gegeven aan het project 'Geloofsverlating en uitverkiezing'. Een uitgebreid programma rond dit onderwerp is beschikbaar via de website van het Praktijkcentrum

3. Onderzoek in opdracht van kerkelijke gremia

Een derde onderdeel van ons onderzoek bestaat uit onderzoeken die vanwege kerkelijke gremia, zoals deputaatschappen of de Generale Synode zelf, van het Praktijkcentrum worden gevraagd. In deze categorie vallen onderzoeken voor diverse deputaatschappen

Gemeentestichtingsprojecten

Deputaten 'ASMP/Ondersteuning': onderzoek identiteit en praktijk van gereformeerde gemeentestichtingsprojecten. In 2018 zijn deze onderdelen vrijgegeven voor publicatie:

1. Een documentstudie uitgevoerd en gepubliceerd onder de titel: 'Gereformeerde Identiteit: chocoladereep of – hagelslag?'.
2. Een onderzoeksmodel en procesontwerp voor kerken die werk willen maken van missionaire kerkvernieuwing ('Duurzaam Innovatieve Kerken').
3. Een praktijkstudie naar drie cases van missionaire kerkvernieuwing. De resultaten daarvan zijn beschreven en gerapporteerd aan deputaten ASMP. Deze casestudies tonen interessante patronen die zich voordoen in de drie bestuurslagen van ons kerkstelsel bij missionaire kerkvernieuwing.
4. Een kleine, Gereformeerde Missionaire Ecclesiologie (KGME). Dit is als eerste *lessons-learned*-product bedoeld om kerken (boven)lokaal te ondersteunen bij missionaire kerkvernieuwing in de eigen omgeving.
5. Een Missionaire Kerkvernieuwingsgame (MKG). De game is het tweede *lessons-learned*-product waarmee gemeenteleden, kerkenraden en classes de lessen uit de casestudies zich eigen kunnen maken. Deelnemers ondergaan de dilemma's en paradoxen van missionaire kerkvernieuwing en kunnen hun positie kiezen.
6. Een *webbased* analysetool voor gemeenteleden en ambtsdragers. De tool inventariseert hoe gedeeld en vanzelfsprekend het missionaire denken in de gemeente eigenlijk is. De tool geeft inzicht in de huidige en de gewenste werkelijkheid.
7. Een gespreksleidraad Missionaire Kerkvernieuwing. Deze leidraad helpt gemeenteleden, kerkenraden en classes bij het gesprek over (boven)lokale missionaire kerkvernieuwingsen.
8. Een website www.missionair.nl als platform voor uitwisseling van producten, ervaringen, inzichten, events en wat meer kan bijdragen aan missionaire kerkvernieuwing. Het Praktijkcentrum is door generale synode van Harderwijk en Ede ooit aangewezen als de instelling is die leidend is in het delen van lessen.

Beroepingswerk

Deputaten 'Advies en Bijstand': In 2018 is een onderzoek ontworpen naar motieven van vacante kerken om over te gaan tot beroepen van een nieuwe predikant. Parallel daaraan worden ook factoren onderzocht die in de optiek van predikanten mobiliteit bevorderen en belemmeren. Het onderzoek is eind 2018 gestart.

M/V

Deputaten 'MV in de kerk': In 2018 is een onderzoek ontworpen om in beeld te krijgen of kerken al vrouwen in het ambt hebben toegelaten, of er verschillen zijn tussen kerken in welke ambten vrouwen worden bevestigd, wat het proces hiernaartoe is geweest, welke reacties het synodebesluit heeft opgeroepen in gemeentes en wat de invloed is geweest van en op mogelijke samenwerkingsverbanden met andere kerken. Het onderzoek is eind 2018 gestart.

4. Onderzoek uit de verwerking van dienstverlening

Een vierde onderdeel van het Praktijkcentrum-onderzoek is in ontwikkeling en betreft onderzoek dat voortkomt uit de systematische verwerking van dienstverlening en advies in de kerken. In 2016 heeft hiervoor al vooronderzoek plaatsgevonden. Deels valt dit onderzoek onder de programmalijn 'Data en trends'. Op basis van deze verwerking worden in 2017 een onderzoek gedaan naar ambten in de kerk. Het onderzoek is in 2018 gepubliceerd op de website van het Praktijkcentrum.

Continu loopt het onderzoek via het programma Startpunt, waar gemeentes aan kunnen meedoen en hun eigen profiel kunnen ontdekken. Dat is dan vaak de basis voor een traject van dienstverlening.

Onderwijs

Een sub-taakstelling van het Praktijkcentrum is toelevering van kennis en inzichten uit het werk van het Praktijkcentrum aan (de deelnemende) onderwijsinstellingen. Door medewerkers zijn verschillende directe bijdragen geleverd aan het onderwijs. De bijdragen van Henk Geertsema, Annemiek de Jonge, Wieke Malda, Hans Schaeffer en Hayo Wijma zijn als activiteit deel van hun reguliere aanstelling bij VIAA en de Theologische Universiteit Kampen. De inhoud wordt natuurlijk gevoed door de werkzaamheden binnen het Praktijkcentrum.

Medewerker	TU Kampen	Viaa (Zwolle)	Anders
Anko Oussoren			
Hetty Pullen	TU college aan masterstudenten over de succesfactoren van de pedagogische opdracht 27 september 2018		Toerusting verschillende kerken rond geloofsgesprekken voeren, buddysysteem rond jongeren
Annemiek de Jonge		2 erts Inleiding Theologisch Handelen (Praktische Theologie, propedeuse vak hbo-Theologie Viaa, theorie& visie-vak) 3 erts Theologische reflectie (propedeuse vak hbo-theologie – vaardigheden vak) 1 erts religieuze invloeden in de samenleving (minor Verbindende wijkprofessional-academie Social Work en Theologie & Health Care) 1 erts gemeenschapsopbouw (idem) Ontwikkelen 7 erts 'mijn beroepsprofiel' (afsluitende module 4 ^e jaar waarin studenten hbo-theologie en Godsdienstleraar hun beroepsprofiel beschrijven, gerelateerd aan de landelijke	Expertmeeting duurzaam pionieren LOO-participant Lid kernteam Kerklab, organisatie retraite Kerklab over duurzaam pionieren.

		theologische beroepscompetenties) Schrijven van een onderzoeksvisie hbo-theologie	
Hayo Wijma	Universitair hoofddocent: inbreng , ervaringen en kennis als hoofdonderzoek		
Hans Schaeffer	Universitair hoofddocent → inbreng ervaringen en kennis als hoofd onderzoek	Zie ook Jaarverslag Theologische Universiteit te Kampen	
Ingrid Plantinga		Viaa, colleges Godsdienstdidactiek in de periode okt-nov 2018. Colleges over hoe je geloof overbrengt aan jongeren.	

Overzicht concrete output onderzoek en publicaties

Het Praktijkcentrum heeft een speciale plek in de valorisatie, of de doorwerking van kennis vanuit het onderwijs en het onderzoek aan de Theologische Universiteit te Kampen en de Viaa. Vanaf eind 2018 is hier speciaal aandacht aan besteed en een voorlopig rapport erover is in het voorjaar van 2019 gereed gekomen. Onder het motto 'Niets is zo praktisch als een goede theorie' geloven we dat advieswerk en –advieskracht vergroot kan worden als advieswerk wortelt in een goed onderzoek gekoppeld aan gedegen reflectie vanuit – in onderwijs gangbare – theologische conceptuele kaders. De wederzijdse uitwisseling leidde ook in 2018 tot een aantal publicaties en deelname in diverse werkverbanden.

Publicaties

Een overzicht van de concrete (onderzoeks)output (publicaties etc.) vindt u hieronder:

Medewerker	Publicatie/Tijdschrift/uitgever	Aard tijdschrift/uitgave
Annemiek de Jonge	Lezing Gender (Male& Female in Gods image) voor de DVN-Viaa-TUK conferentie Workshop Kerk& Cultuur (CGKV Deventer, ivm man-vrouw debat) Expertmeeting gelijkwaardig leiderschap Visie 2 daagse academie SW&Theologie over de waarde van Hoop als basis voor ons werken 'Hoopvol leven' (overdenking jaaropening Hogeschool Viaa) Dagvoorzitter symposium catechese ter ere van promotie Hans Meerveld (dec. 2018)	Publicatie kerkelijke vraagstukken Bevordering geloofsopbouw
Jan Kuiper	OnderWeg, rubriek Praktijk lokaal Onderweg, artikel geloofsverlating Gereformeerde Kerkbode Groningen, Fryslan en Drenthe Handboek GKv: Jaaroverzicht	Bevordering geloofsopbouw gemeenteleden (22x) Kerkelijk meelevend (31x) Informatie kerken en kerkelijke ontwikkelingen

Hetty Pullen	OnderWeg, thema's gericht op geloofstwijfel bij jongeren en op het gesprek over homoseksualiteit	Bevordering geloofsopbouw gemeenteleden (2x)
Anko Oussoren	OnderWeg, jeugdwerkpagina Gereformeerde kerkbode, artikel Dienst Ook betrokken als redacteur bij Dienst	Bevordering geloofsopbouw gemeenteleden (10x) Bevordering geloofsopbouw gemeenteleden (1x) Ambtsdragersblad (3x)
Moniek Mol	OnderWeg, artikel over communicatievaardigheden Aanpassing cursus 'helpen in de kerk'. Dit is cursusmateriaal over het bewaken van grenzen, het voeren van gesprekken en het omgaan met emoties binnen het verlenen van hulp in de kerkgemeenschap.	Bevordering geloofsopbouw gemeenteleden (2x)
Ingrid Plantinga	Ieder zingt zijn eigen lied – artikel in Dienst over liturgie Lessen voor Belong en Spoorzoeken in de Bijbel – www.lerenindekerk.nl	Bevordering geloofsopbouw gemeenteleden
Hayo Wijma	Handboek voor Diakenen, 3 ^e druk. Redactie en auteur zeven hoofdstukken. Kleine Gereformeerde Missionaire Ecclesiologie Gespreksleidraad Missionaire Kerkvernieuwing. Simulatiegame Missionaire Kerkvernieuwing. Artikel 'Havenkerk' in ambtsdragerblad 'Dienst'	Diaconaal-missionaire Kerkvernieuwing Brochure Brochure Compleet uitgewerkte game Maandblad
Hans Schaeffer	Voor de publicaties en activiteiten van Hans Schaeffer verwijzen we naar de bijlage.	

Symposia

Bij de diverse programmalijnen is al vermeld hoe het Praktijkcentrum zich ook laat vinden bij diverse studiebijeenkomsten. Onder dit kopje vatten we samen

Homoseksualiteit en de kerk

Het Praktijkcentrum heeft medewerking gegeven aan het studiedag 'Homoseksualiteit en de kerk' te Nijkerk op 16 november 2018. Vanuit de opdracht om medewerking te bieden voor de onderlinge gesprekken tijdens de studiedag. Hiervoor zijn gesprekskaarten ontwikkeld en is een bijdrage geschreven voor de nog te verschijnen congresbundel in 2019. Deze bijdrage heeft een pastorale insteek met een interview met sprekers en een pastorale handreiking voor de gemeente.

Waarde catechese

Ook heeft het Praktijkcentrum medewerking verleend aan het Symposium rondom het promotieonderzoek van Hans Meerveld Hoe waardevol is catechese? Is het voor kerken nog de moeite waard om erin te investeren? Wat zijn de opbrengsten van catechese en hebben jongeren er wat aan.

Kruisdood van Christus

In samenwerking met Weetwatjegeloofd.nl was er het symposium rond de kruisdood van Christus, naar aanleiding van het boek van Reinier Sonneveld, het vergeten evangelie.

Jeudleidersconferentie Als organisatie hebben we in januari de Jeugdleidersconferentie 2018 ondersteund doordat een medewerker actief betrokken was.

Research and Re-act

In november hebben we samen met andere organisaties de studiedag Re-Search & Re-Act georganiseerd. Tijdens deze studiedag zijn onderzoeken gepresenteerd op het gebied van jeugd, kerk en geloof. Onderzoekers en deelnemers hebben daar samen gewerkt aan de vertaalslag van deze onderzoeken naar de praktijk

PEP-dagen kerkenraad

Als invulling voor de jaarlijks terugkerende PEP-dagen, de vaste toerustingsdagen voor ouderlingen aan het begin van het nieuwe kerkseizoen, hebben we in 2018 een kerkenraadsretraite aangeboden. Het thema dat daar centraal stond was 'Roeping'. Ondanks een breed animo van verschillende kerkenraden was het aantal deelnemers net te weinig om de retraite financieel rendabel te krijgen.

Kwaliteitszorg

Alle adviseurs en onderzoekers van het Praktijkcentrum zijn op masterniveau opgeleid of zijn bezig hun mastergraad te behalen. naast opleidingen worden Intervisie van adviseurs en een apart onderzoekersoverleg intern ingezet als kwaliteitsbewaking. Daarnaast wordt bezoek van congressen als bron voor deskundigheidsbevordering aangemoedigd, alsmede lidmaatschap van relevante professionele ondersteuningsorganen. Zo participeert Hayo Wijma in de directie van Waarderende gemeenteopbouw, en het Werkverband Kerkelijk Opbouwwerk.

Een paar bijzonderheden: Moniek Mol heeft de Masterclass 'Maatschappelijke Complexiteit: politiek beleid voor veranderingsperspectief' gevolgd aan The International Institute Societal Complexity Europe. Met behulp van de methodiek COMPRAM (Complex Problem Handling Method) kan nu gezocht worden naar de beste aanpak bij complexe vraagstukken.

Jannet de Jong heeft de opleiding Interimpredikant afgerond. Deze heeft als doel om de deskundigheid in het interimwerk bij de kerken te vergroten. Na afronding van de opleiding en eenmaal in het bezit van preekbevoegdheid is zij inzetbaar voor tijdelijke gemeentebegeleiding.

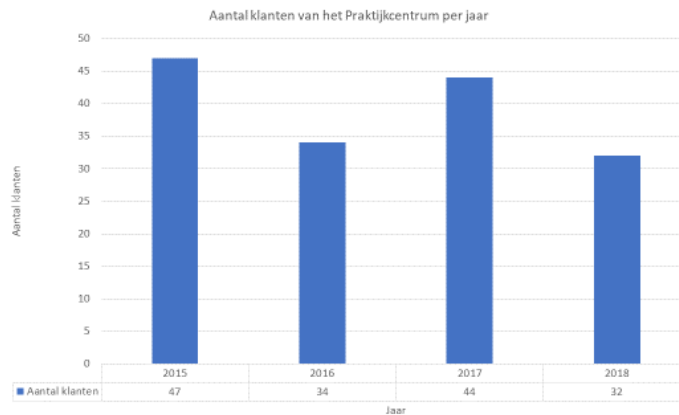
Hetty Pullen haalde haar master pedagogiek; ze studeerde af op een onderzoek naar de ingrediënten van de pedagogische opdracht voor catecheten: hoe is geloven relevant voor catechisanten. Een bijproduct van haar studie is een tool die gebruikt kan worden in de dienstverlening aan de kerken rond dit onderwerp.

Overzicht activiteiten

Naast bovenstaande interne kwaliteitszorg vindt evaluatie plaats op waardering door gebruikers van de activiteiten. Cliënten en deelnemers aan activiteiten krijgen een evaluatieformulier en de daarin gegeven feedback wordt verwerkt.

Het aantal klanten wordt bijgehouden en varieert per jaar. In 2018 was het lager dan in 2017. De getallen in de grafiek gaan over de klanten met wie een korter of langer traject afgesloten is. Dat zijn niet alle kerken met wie contact is geweest.

Aantal klanten van het Praktijkcentrum per jaar

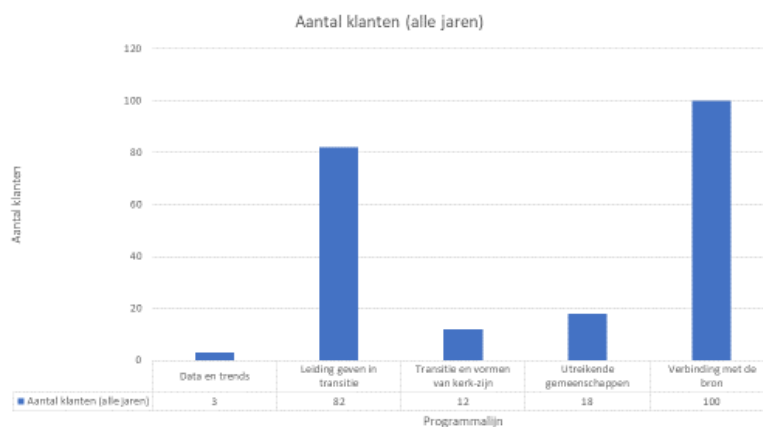
Met veel meer kerken is contact: in 2018 waren er 127 nieuwe vragen uit 208 gemeentes, meer dan vijftien themabijeenkomsten en 80.553 websitebezoekers.

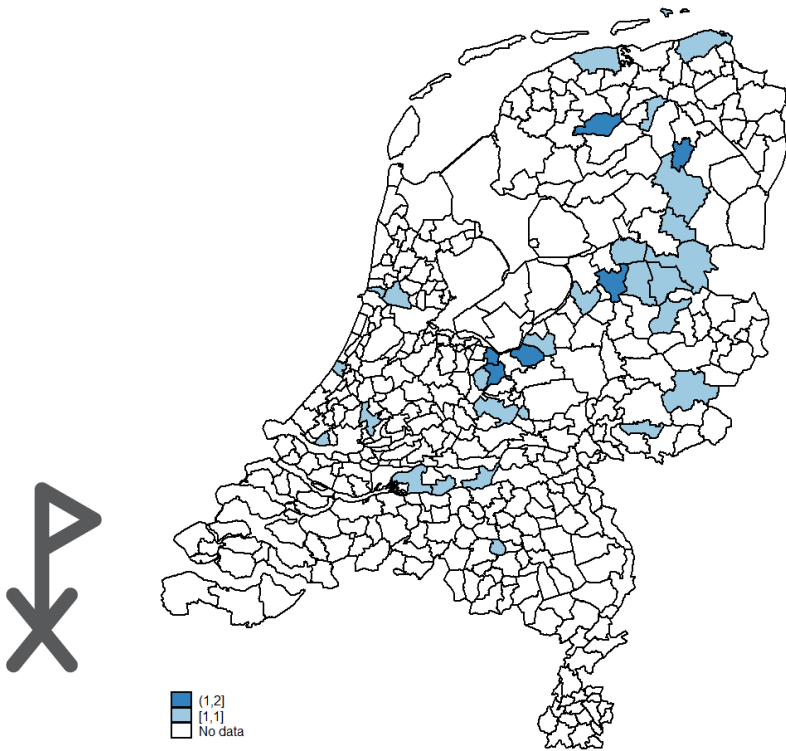
Klanten per programmalijn

Over de laatste jaren is ook een overzicht te geven van de klanten per programmalijn. Daarin is nog geen rekening gehouden met de nieuwe lijn rond jeugdwerk. Ook de cijfers voor de inmiddels samengevoegde programmalijnen 'leiding geven in transitie' en 'vormen van kerkzijn', werden apart geregistreerd. Voor deze lijn en voor die van verbinding met de Bron is veel belangstelling.

Aantal klanten per programmalijn 2015-2018

Ook is bijgehouden waar de klanten te vinden zijn. Hoewel het praktijkcentrum er is voor het hele land, blijken de klanten vooral in het midden van het land te vinden te zijn, met enkele uitzonderingen. Dit komt grofweg overeen met de spreiding van de kerken zelf

Financieel

De jaarrekening 2018 betreft de vijfde jaarrekening van het Praktijkcentrum over een volledig boekjaar. De activiteiten van het Praktijkcentrum worden voor een belangrijk deel bekostigd door quota die vanuit de Gereformeerde Kerken worden ontvangen. Onderzoeken die door opdrachtgevers worden uitgezet, dienen een dekkende begroting te hebben. Tegenover dienstverlening aan kerken staat een vergoeding. Voor onderzoek dat niet door een externe opdrachtgever wordt geïnitieerd kan subsidie worden aangevraagd bij het Steunfonds Gereformeerde Kerken. In de toelichting op de jaarrekening is een specificatie te vinden.

De kosten van onderzoek betreffen inzet van eigen onderzoekers en inzet van medewerkers van andere organisaties, zoals de TUK en Viaa. De kosten van dienstverlening bestaan uit kosten van adviseurs. Ondersteunende diensten zijn deels in eigen dienst en worden deels ingehuurd.

De jaarrekening over 2018 is als bijlage gevoegd bij dit jaarverslag

Balans per 31 december 2018

(na resultaatbestemming)

A C T I V A		31-12-2018		31-12-2017
		€		€
VASTE ACTIVA				
Inventaris	0		620	
Kantoorapparatuur	<u>4.128</u>	4.128	<u>0</u>	620
VORDERINGEN				
Vorderingen		64.381		56.305
LIQUIDE MIDDELEN				
Spaarrekening	31.152		82.153	
Betaalrekening	<u>59.582</u>		<u>37.201</u>	
		90.734		119.354
		159.243		176.279

P A S S I V A		31-12-2018		31-12-2017
		€		€
EIGEN VERMOGEN				
Algemene reserve		73.250		95.353
SCHULDEN OP KORTE TERMIJN				
Crediteuren		85.993		80.926
		159.243		176.279

UITSLUITEND VOOR
 WAARMERKINGS-
 DOELEINDEN
 110719
 van accountants - adviseurs

Staat van baten en lasten 2018

	Begroting 2019	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Baten	€	€	€	€
Quota	309.900	304.449	303.000	300.000
Dienstverlening en onderzoek	128.000	117.229	143.000	113.294
Derde geldstroom/giften	39.500	36.267	50.000	54.023
TOTAAL BESCHIKBAAR VOOR DOELSTELLING	477.400	457.945	496.000	467.317
Lasten				
Personeelskosten	406.500	439.432	459.800	432.674
Huisvestingskosten	12.100	11.802	12.100	11.009
Overige lasten	41.700	28.580	34.100	28.132
TOTAAL BESTEED AAN DOELSTELLING	460.300	479.814	506.000	471.815
Financieel resultaat				
Rentebaten	0	0	0	0
Rentelasten	-200	-234	-200	-244
	-200	-234	-200	-244
Overschot/tekort	16.900	-22.103	-10.200	-4.742
Resultaatbestemming				
Algemene reserve	16.900	-22.103	-10.200	-4.742
	16.900	-22.103	-10.200	-4.742

UITSLUITEND VOOR
 WAARMERKINGS-
 DOELEINDEN
 110719
 van accountants - adviseurs